

SUMMARY

Lyudmila Moroz, Larysa Stakhova, Kateryna Zelinska-Liubchenko. Sensory motor development as a subject of speech therapist's attention.

Based on the study of scientific literature, information sources and different views comparison on the research problem, the concept of «sensory motor development» was analyzed and specified, and its role and place in the speech therapy process was substantiated.

It was determined that the child's sensory motor development (according to I. Martynenko) is a process of gradual skills complication and improvement through the coordination development between the child's sensory, motor and perceptual skills.

It has been proven that sensory motor development is an important stage in the child's abilities and skills formation. A prerequisite for sensory motor development is the normal state of the central nervous system and sensory systems that provide sensation processes.

It is shown that sensory motor development involves the sensations integration and the child's holistic perception of the surrounding reality. The components of sensory motor development are characterized: ability to screen input, body scheme, postural security, reflex maturation, awareness of 2 sides of body, motor planning) are the basis for brain social and mental functions. It was determined that sensory motor development is basic for the skills formation at the perceptual motor development, at which the main disorders that are part of the speech therapist's professional responsibility are manifested.

It is noted that the child's sensory motor development with a speech disorder requires increased attention from the speech therapist, this involves the use of a number of measures: improving the theoretical awareness of future speech therapists and certified specialists; future speech therapists' and certified specialists' ability formation to diagnose and assess sensory motor development; future speech therapists' and certified specialists' ability formation to multidisciplinary interaction; future speech therapists' and certified specialists' formation of organizational-corrective and developmental competence; development and introduction of sensory integration elements into the speech therapy process in order to optimize sensory motor development, as well as purposeful sensory motor activity in complex corrective work with children with speech disorders.

Key words: *sensory motor development, sensory integration theory, pyramid of learning, speech therapy process, speech disorder.*

УДК [37:376]-043.86(4:477)-042.2

Володимир Шевченко

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID iD 0000-0003-0119-3206

DOI 10.24139/2312-5993/2023.02/077-088

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті автор розглядає важливе питання для сучасної освіти в Україні – включення дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивне середовище. Включення дітей з особливими потребами в інклюзивне середовище полягає у створенні психологічно-педагогічних умов для навчання

та спілкування, взаємодії такої дитини. Автор статті зазначає, що повноцінне виховання дітей з особливими потребами не може відбуватися окремо від сім'ї. Тому сім'я є досить важливим і значимим компонентом для соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Саме їй належить найголовніша та найвідповідальніша роль у цьому процесі, фахівці ж мають допомагати та підтримувати такі родини.

Ключові слова: соціальна адаптація, соціалізація, соціальне середовище, соціально-освітнє середовище, інклюзивне навчання, діти з особливими потребам, сім'я, компетентність.

Постановка проблеми. Потребою сучасного етапу розвитку демократичної освіти в Україні є створення умов для залучення кожної дитини, людини до навчально-виховного процесу з урахуванням їхніх загальних та спеціальних потреб, особливостей соціального досвіду, рівня розвитку культури, своєрідності ціннісних орієнтацій. Актуальною проблемою освіти XXI століття є залучення дітей з особливими потребами до основного потоку дітей, колективу, спільноти навчального закладу, тобто до інклюзивної освіти. З 2012 року і в Україні почала формуватися державна система підтримки таких дітей.

Закордонні та вітчизняні наукові дослідження засвідчують необхідність і важливість організації взаємодії дітей з різноманітних культурних середовищ, з відмінними здібностями, своєчасними і особливими потребами, різними ціннісними орієнтаціями в умовах соціального середовища. Організація навчально-виховного процесу учнів різних категорій шляхом удосконалення сприятливих психолого-педагогічних умов, використання корекційно-компенсаторної складової забезпечує можливості набуття ними соціального досвіду, досвіду міжособистісної взаємодії, саморегулювання моральної поведінки, розвитку власної особистості задля подальшої успішної інтеграції в соціальне середовище (Соболевська, 2004, с. 172).

Специфіка роботи фахівця в умовах інклюзивного освітнього середовища полягає у вирішенні навчальних, виховних, корекційних завдань; розробленні індивідуальної корекційно-компенсаторної програми навчання та виховання кожної дитини з урахуванням нозологій; орієнтації на пізнавальні можливості кожної дитини; створенні умов для адаптації дітей з особливими освітніми потребами та набуття ними важливих соціальних навичок, а це висуває і відповідні вимоги до структури й організації освітнього середовища закладів вищої освіти, методів, форм і технологій навчання (Сорочан, 2022, с. 273).

Аналіз актуальних досліджень. Актуальність і необхідність освітньої, соціальної та культурної інтеграції дітей з особливими

потребами підкреслюються в роботах вітчизняних А. Колупаєвої, М. Малофєєва, Н. Назарової, Н. Шматко, М. Чайковського та інших, а також закордонних вчених: Ч. Веббер, Т. Лорман, Т. Міттлер, Д. МакГі Річмонд, К. Стафофорд, Д. Рубейн, С. Хайнес, Д. Харві та інші.

У дослідженнях І. Бгажнкової, В. Бондаря, Л. Волкової, І. Гілевич, В. Засенка, О. Мастюкова, Г. Махортової, А. Московкіна, Т. Сак, В. Синьова, Л. Тигранової, Л. Шипіциної особлива увага приділяється питанням надання практичної допомоги особам з особливими потребами в процесі їх інтеграції в суспільство, вивченням спеціальних умов успішної інклюзії, визначенням основних напрямів зі включення дітей з особливими потребами до загальноосвітнього процесу.

Мета статті. Мета і завдання дослідження полягають у визначенні можливостей для включення дітей з особливими потребами до соціально-освітнього середовища та розкритті проблем їх адаптації.

Методи дослідження: *аналіз, синтез, систематизація та узагальнення*, за допомогою яких таке явище як включення дітей з особливими потребами в соціально-освітнє середовище розкладається на складові частини, поєднується на компоненти, упорядковується інформація і робиться висновок щодо можливостей їх включення до соціально-освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. В умовах сучасної системи освіти школи та інші освітні установи набувають все більшої свободи у виборі напрямків, методів і засобів їх розвитку: з'являються нові типи шкіл, впроваджуються інноваційні технології, розробляються і реалізуються авторські програми. Провідні тенденції освіти у світі пов'язані з ідеєю створення умов для всебічного розвитку особистості (Гуцуляк, 2017, с. 304).

Важливим аспектом процесу соціалізації особистості є її власна активність. Процес набуття соціального досвіду або якостей не є процесом механічного перетворення людини в суспільну особистість. Усі зовнішні впливи діють через внутрішні особливості людини (потреби, інтереси, мотиви тощо) та її набутий досвід взаємодії із середовищем. Тому її ставлення до соціальних цінностей, а також до самих зовнішніх впливів і конкретної ситуації зумовлює відповідну поведінку та вчинки.

Для розуміння розкриємо необхідну термінологію: «соціальна адаптація», «соціалізація», «соціальне середовище», «соціально-освітнє середовище», адже вони між собою взаємопов'язані.

У наукових дослідженнях є багато визначень зазначених термінів. Ми за основу беремо такі:

Соціальна адаптація – це процес і результат активного пристосування індивіда або соціальної групи до вимог та очікувань учасників нової або зміненої соціальної системи.

Соціалізація – це набуття людиною соціальних якостей, необхідних для життя в суспільстві та взаємодії із соціальним середовищем (К. Альбуханова-Славська, В. Пазенко);

Соціальне середовище – це сукупність соціальних умов життєдіяльності і розвитку людини (духовних, міжособистісних, виробничих та ін. відносин), що впливають на її свідомість та поведінку. Структура соціального середовища багаторівнева (мікрорівень – безпосереднє соціальне оточення – сім'я, формальна чи неформальна група; мезорівень – регіональні, територіальні, поселенські та інші спільноти, які є носіями і виразниками специфічної культури і способу життя; макрорівень – економічна, соціальна, політична і духовна система відносин). Наявність соціального середовища – необхідна та обов'язкова умова соціалізації особистості.

Також для нашого дослідження є важливим поняття «соціально-освітнє середовище». У психолого-педагогічній науці існує декілька підходів до його визначення як одного із найважливіших чинників розвитку особистості. На думку Н. Гевчук, і ми його поділяємо, *соціально-освітнє середовище* – це система взаємодії різних соціальних інститутів, які сприяють накопиченню соціального досвіду індивіда, розвитку особистості як структурної одиниці суспільства (Гуцуляк, 2017, с. 305-306).

Інтеграція та соціалізація дітей з особливими потребами – це складний процес. Він потребує суттєвих змін у ставленні до дітей з інвалідністю, які потребують не лише матеріальної, фінансової, гуманітарної підтримки і заходів реабілітації (медичної, професійно-освітньої, соціально-побутової), а й належних умов для отримання знань, актуалізації своїх здібностей, розвитку особистих якостей і потреб.

Важливою у цьому процесі є соціально-педагогічна реабілітація, яка полягає у створенні таких умов для саморозвитку дитини, в результаті яких виробляється активна життєва позиція особистості. Проте, значна частина дітей з особливими потребами, незважаючи на зусилля, що вживаються суспільством, з метою їх навчання та виховання, ставши дорослими виявляється невідповідною до

інтеграції у доросле соціальне середовище. Разом з тим, практика свідчать, що будь-яка людина, яка має порушення розвитку, може за відповідних умов стати повноцінною особистістю, розвиватися духовно, забезпечувати себе в матеріальному плані та бути корисною суспільству (Палилюцько, 2017, с. 236–237).

Діти з особливими потребами мають своєрідні особливості розвитку, які не дають їм можливості самостійно, без сторонньої допомоги, входити до соціально-освітнього середовища. Вони виявляються наступним чином:

- неспроможності бути залученим до різноманітних, бажаних видів, форм діяльності, що гальмує задоволення усіх особистісних потреб дитини (потреби в самоствердженні, усвідомленні своєї значущості, розвитку), а тому зумовлює усвідомлення відсутності деяких здібностей;

- недостатньому рівні участі у різних видах діяльності, особливо привабливих, що обмежує можливості міжособистісної взаємодії з іншими учнями, розвиток потреби у спілкуванні з ними.

Ці потреби також здатні сприяти розвитку й вдосконаленню інших здібностей таких дітей; неспроможність задовольнити деякі потреби в конкретній діяльності дає можливість компенсувати їх розвиток шляхом досягнення успіхів в інших сферах життя. Тому на соціалізацію дітей з особливими потребами впливають багато чинників та мікрочинників, від яких залежить подальший розвиток дитини (Соболевська, 2004, с. 173–174).

Значна роль у входженні дитини до соціально-освітнього середовища належить педагогу, його внутрішній позиції, методам та цілям. Саме він обумовлює, яким бути новому поколінню, оскільки «тиражує» не лише зміст свого предмету, а й свій тип мислення, спілкування, поведінки, оцінки подій. Освітні й педагогічні інновації як пошук нового «всередині», як «включення» в дію невикористаного раніше потенціалу учня мають складати духовну складову суб'єкта навчання (Кремень, 2013, с. 4–5).

Сутність формування готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами полягає в оволодінні методами вирішення квазіпрофесійних завдань при активному використанні інноваційних технологій. Роботу над цим потрібно починати у закладах вищої освіти. Тому важливо навчати студентів застосовувати одержані знання, а також знаходити і творчо

використовувати інформацію для прийняття компетентних рішень у майбутній професійній діяльності (Сорочан, 2022, с. 273). Важливе значення мають навички корекції небажаної поведінки, ефективного спілкування та доцільного покарання, які формуються під час виконання вправ «Одного разу в дитсадку», «Комунікуй ефективно» та «Ігнорування і тайм-аут» тощо. Одним із найбільш важливих етапів підготовки майбутніх фахівців до інклюзивного навчання є ознайомлення з методологією визначення категорій освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку; встановлення порядку вивчення наявних компетенцій у дітей та ознайомлення з рівнями підтримки дітей з особливими освітніми потребами, які перебувають в інклюзивних групах або класах тому, що саме це є основою складання індивідуальної програми розвитку такої дитини. (Сорочан, 2022, с. 279-280).

Головною організаційною формою соціальної адаптації та інтеграції в суспільство дітей з особливими потребами в умовах освітнього середовища є інклюзивне навчання, яке включає осіб з особливими освітніми потребами до соціального середовища (Гордієнко, 2014, с. 32). Звичайно, протягом десятиліть такі діти були відірвані від суспільства, тому за такий короткий проміжок часу воно ще не готове сприймати їх серед свого оточення. Проте, останнім часом, за рахунок широкого інформування і розроблення законодавчої та методичної бази, в Україні прослідковується тенденція до позитивних змін у ставленні суспільства, загальноосвітніх навчальних закладів, фахівців до дітей з особливими потребами та їх батьків (Хворова, 2015, с. 344). Так, польські дослідження свідчать, що відносно того, як ідея інтеграції поширюється, збільшується прийняття людей з інвалідністю, включаючи позитивне ставлення до інклюзивної освіти (Кулеша, 2017, с. 93).

Водночас невірно вважати, що інклюзивному навчання підлягають всі діти з особливими освітніми потребами. Є категорії дітей, які з різних причин не можуть перебувати серед нормо типових дітей, але це не означає, що не відбувається їх соціалізація. Включення їх в соціально-освітнє середовище відбувається в інших типах навчальних закладів: закладах дошкільної освіти компенсуючого типу, спеціальних загальноосвітніх школах, навчально-реабілітаційних центрах, навчально-виховних комплексах та ін. Переваги таких закладів полягають у наявності кваліфікованих фахівців, сприятливих умов для навчання, виховання і корекційно-педагогічної допомоги та

великому досвіді роботи з такою категорією дітей. Це якнайкраще сприяє та відкриває широкі можливості для їх соціалізації і входженню до соціально-освітнього середовища (Гордієнко, 2014, с. 32).

Від діяльності закладів нового типу значну користь можуть отримувати заклади інклюзивної освіти. Налагоджування зв'язків та тісна співпраця між ними буде сприяти підвищенню фахового рівня педагогічних працівників (на це також спрямована діяльність й Інклюзивно-ресурсних центрів), участі педагогів спеціальних закладів у засіданнях педагогічних рад та методичних об'єднань, отриманню консультацій, залученню вузькопрофільних фахівців до роботи в інклюзивних навчальних закладах тощо.

Проте, важливо розуміти, що соціалізація осіб з особливими освітніми потребами та їх інтеграція до суспільства – це не чіткий розклад, план або схема, ніякий навчальний заклад не зможе цього зробити, якщо у цьому процесі не будуть активно задіяні батьки. Тому це кропітка робота батьків і фахівців, їх спільні дії, які сприятимуть розвитку здібностей дитини та її соціально-освітній адаптації й інтеграції (Сяба, 2013, с. 166).

Саме сім'я є найкращим середовищем для розвитку особистості дитини, головним інститутом виховання, який відіграє значну роль в розвитку суспільства, особливо якщо ця дитина обмежена у своїх можливостях (Сяба, 2013, с. 164). Разом з тим, сім'я, у якій з'являється дитина з особливими потребами, потрапляє у повністю нову емоційну і суспільну ситуацію, яка порушує їхнє дотеперішнє функціонування. Внаслідок цього у багатьох із них виникають подружні конфлікти, розпадаються сімейні узи, значно обмежуються контакти із зовнішнім оточенням тощо. Така дезорганізація сімейного життя призводить до зміни в емоційних стосунках батьків щодо дитини та застосування невідповідних методів виховання (Котормус, 2017, с. 80). Так не має бути, адже батькам та іншим членам родини належить вирішальна роль у тому, щоб дитина розвивалася, ставала особистістю, яка може приймати самостійні рішення та займати активні життєві позиції. Для цього батьки повинні підвищувати свою компетентність, отримувати спеціальні знання, у відповідь має бути постійний психологічний супровід та підтримка сім'ї, допомога їй в організації освітньої діяльності, відпочинку дитини і т.д. (Сяба, 2013, с. 166).

Особливу роль в соціалізації відіграє стиль сімейного виховання, загальний психологічний клімат сім'ї, ставлення батьків до дитини. З

перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя і практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності. Саме батьки повинні вчити дитину будувати розумні взаємини з однолітками під час прогулянок та спільної діяльності (Соболевська, 2004, с. 174–175). Також такі сім'ї вимагають адекватної підтримки з боку спільноти. Адже оточення таких сімей відіграє важливу роль у становленні та розвитку дітей з особливими потребами. Якщо суспільство не готове прийняти цих дітей, то це значно вплине на подальший їх розвиток і соціалізацію (Хворова, 2015, с. 335-336).

Проте, практика свідчить, що у нас є поширеними низка типових проблем сімей, у яких виховуються діти з особливими освітніми потребами. Так, батьки не завжди або не вчасно звертаються до Інклюзивно-ресурсних центрів, які є важливим елементом майбутньої соціалізації дитини, відповідно, втрачається дорогоцінний час; інколи батьки пропускають найважливішу ланку для соціалізації та соціально-освітньої інтеграції своїх дітей – Заклад дошкільної освіти або ж переводять дітей з молодшої в старшу групу, що шкодить не лише соціалізації, але й розвитку такої дитини; батьки таких дітей, здебільшого, самі виконують завдання замість своїх дітей або жорстко нав'язують їм дії й ретельно їх контролюють, що не дозволяє дітям діяти самостійно в різних життєвих ситуаціях і вплине на подальшу соціалізацію, також батьки, зазвичай, саботують всю «роботу з сім'єю»; ухиляються від «ретельного вивчення проблем сім'ї»; не відвідують заходи, які зазначені в плані роботи закладу; не приймають участь у складанні та корегуванні індивідуального плану розвитку дитини (Сілявіна, 2016, с. 44). Така ситуація є тому, що батьки не мають мотивації брати участь в діях, які, на їх думку, ніяк не впливають на те, що насправді їх хвилює. Зміни такого становища можливі лише внаслідок повної зміни акцентів у цьому питанні: фахівці та адміністрація закладу мають вважати батьків «роботодавцями» та «замовниками послуг» усієї системи інклюзивної освіти, а батьки, розуміючи яка на них лежить значна відповідальність, підвищувати свою компетентність (Хворова, 2015, с. 344).

Сучасна практика спеціальної педагогіки та психології свідчить про необхідність активного вивчення всього спектра проблем сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами. Відповідно, акцент соціально-

педагогічного впливу переноситься на сім'ю особливої дитини, де посилена увага приділяється позитивному впливу близьких на дитину, створенню сприятливих умов для її навчання, розвитку та соціалізації та підвищенню батьківської компетентності (Оксенчук, 2018, с. 39).

Науковці та фахівці часто стверджують, ставлячи у приклад батьків з високою та найвищою батьківською компетентністю – як було б добре, якби усі батьки були такими. Але насправді, співпраця з такими батьками не є легкою справою, вона вимагає від самих фахівців постійного професійного зростання. Оскільки, щоб взаємодіяти з батьками з найвищою психолого-педагогічною компетентністю, фахівець сам повинен мати найвищу професійну компетентність (Хворова, 2015, с. 343-344).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, соціальна адаптація та інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в соціальне середовище полягає у створенні психологічно-педагогічних умов для навчання та спілкування, взаємодії такої дитини в інклюзивному закладі. Найголовніша роль у цьому процесі належить сім'ї. Надання спеціалізованої допомоги та підтримки такої сім'ї відіграє життєво важливу роль у зміцненні соціально-освітньої інтеграції та сприяє умовам, які дозволяють дітям адаптуватися до соціального середовища.

У майбутніх дослідженнях важливо розглянути проблеми залучення дітей з особливими освітніми потребами до спільноти дошкільного навчального закладу, створення у ньому відповідного середовища, орієнтованого на їхній розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

- Гордієнко Н. М. (2014). Дослідження соціалізації осіб з особливими потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Серія 19. Вип. 25. С. 32.
- Gordienko N. M. (2014). Research on the socialization of persons with special needs in the conditions of an educational and rehabilitation center. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Correctional Pedagogy and Special Psychology*. Series 19. Issue 25. С. 32.
- Гуцуляк Л. І. (2017). Соціально-освітнє середовище в педагогічному процесі школи. *Молодий вчений*. № 5 (45). С. 304-306.
- Hutsulyak LI (2017). Social and educational environment in the pedagogical process of the school. *Young scientist*. № 5 (45). С. 304-306.
- Котормус О. А. (2017). Інтеграційна освіта у перцепції батьків. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*. Вип. 9, у 2 т./ за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006. Т.2. С. 80.
- Kotormus O. A. (2017). Integration education in

- the perception of parents. Topical issues of correctional education (pedagogical sciences): a collection of scientific papers. Issue 9, in 2 volumes / edited by V.M. Sinyov, O.V. Havrylov - Kamianets-Podilskyi: Medobory 2006. T.2. С. 80.
- Кремень В. Г. (2013). Інноваційна людина і сучасна освіта. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 110. С. 4–5. Kremen V.G. (2013). Innovative person and modern education. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko. Series: Pedagogical sciences*. Issue 110. С. 4-5.
- Kulesza E. M. (2017). Plusy i minusy edukacji włączającej w opinii kazachskich rodziców uczniów klas pierwszych. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*. Вип. 9, у 2 т./ за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006. Т.2. С. 93. Kulesza E. M. (2017). Plusy i minusy edukacji włączającej w opinii kazachskich rodziców uczniów klas pierwszych. *Topical issues of correctional education (pedagogical sciences): a collection of scientific papers*. Issue 9, in 2 volumes / edited by V.M. Sinyov, O.V. Havrylov - Kamianets-Podilskyi: Medobory 2006. T.2. С. 93.
- Оксенюк О. (2018). Соціальний супровід сім'ї дитини з особливими потребами. *Social Work and Education*, Vol. 5, No. 1., pp. 39, doi:10.25128/2520-6230.18.1.4 Oksenyuk O. (2018). Social support for the family of a child with special needs. *Social Work and Education*, Vol. 5, No. 1, pp. 39, doi:10.25128/2520-6230.18.1.4
- Палилюцько О. М. (2017). Шляхи покращення реабілітації дітей з особливими потребами. *Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Кам'янець-Подільський, 24-25 квітня 2017 р.)*. Кам'янець-Подільський: Аксиома. Вип. 2. С. 236–237. Palylyulko OM (2017). Ways to improve the rehabilitation of children with special needs. *Innovations of partnership interaction of education, economy and social protection in the conditions of inclusion and pragmatic rehabilitation of society: materials of the International Scientific and Practical Conference (Kamianets-Podilskyi, April 24-25, 2017)*. Kamianets-Podilskyi: Axiom. Issue 2. pp. 236-237.
- Сілявіна Ю. (2016). Концепт педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в сучасному професійно-педагогічному дискурсі. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Вип. 2 (17). С. 44, doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i17.1599> Silyavina Y. (2016). The concept of pedagogical rehabilitation of pupils with special educational needs in modern professional and pedagogical discourse. *Scientific Bulletin of Melitopol State Pedagogical University*. Issue 2 (17). P. 44, doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i17.1599>
- Соболевська І. (2004). Особливості соціалізації розвитку учнів із спеціальними потребами. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. Вип. 18. С. 172–175. Sobolevska I. (2004). Features of socialization of development of students with special needs. *Bulletin of Lviv University. Pedagogical series*. Issue 18. С. 172-175.
- Сорочан М. (2022). Формування готовності до організації навчання дітей із особливими освітніми потребами: методичні та практичні аспекти

формування засобами тренінгової програми. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Вип. 9-10 (123-124). Sorochan M. (2022). Formation of readiness for the organization of education of children with special educational needs: methodological and practical aspects of formation by means of a training program. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. Issues 9-10 (123-124).

- Сяба М. О. (2013). Роль сім'ї у вихованні дітей з особливими потребами. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля / гол. ред. Г.П. Шевченко. Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля*. Вип. 3 (56). С. 164, 166. Syaba M. O. (2013). The role of the family in the upbringing of children with special needs. *Spirituality of personality: methodology, theory and practice: collection of scientific works of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University / editor-in-chief G.P. Shevchenko*. Luhansk: Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. Issue 3 (56). С. 164, 166.
- Хворова Г. М. (2015). Зміст та рівні батьківської компетентності у корекційно-педагогічному аспекті. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006. Вип. 5. Том 2. С. 335–336, 341-345. Khvorova G.M. (2015). Content and levels of parental competence in the correctional and pedagogical aspect. *Topical issues of correctional education (pedagogical sciences)*. Kamianets-Podilskyi: Medobory-2006. Issue 5. Vol. 2. pp. 335-336, 341-345.

SUMMARY

Shevchenko Volodymyr. Social adaptation of children with special educational needs in an inclusive environment.

In the article the author considers an important issue for modern education in Ukraine, which is in the process of reforming. Inclusion of children with special needs aims to identify opportunities for them in the social and educational environment. Also, to discover problems of adaptation, that means: analysis, synthesis, systematization and generalization methods. The author defines the concept of «social adaptation», «socialization», «social environment» and «social and educational environment». He emphasizes the peculiarities of interaction of children with special needs and the social environment. Children with special needs have peculiar developmental characteristics that do not allow them to enter the social and educational environment independently, without assistance.

The author notes that the integration and socialization of children with special needs is a complex and lengthy process. It requires significant changes in the attitude towards children with disabilities. They require not only pedagogical and psychological support and rehabilitation measures. They need the proper conditions for actualization of their abilities, development of personal qualities and needs in social, moral and spiritual self-improvement. Inclusion of children with special needs in the social environment is to create psychological and pedagogical conditions for learning and communication, the interaction of such a child in an educational institution. The author of the article also notes that full-fledged education of children with special needs can not take place separately from the family. Therefore, the family is a very important and significant component for the socialization of children with special needs. It has the most important and most responsible role in this process. Specialists should help and support such families. The author finds that today the influence of parents of children with special needs on the system of providing educational and rehabilitation services

and on making state decisions in this sphere is quite significant. The potential of their capabilities for maximizing the integration of children into the social and educational environment needs to be revealed. Provision of specialized care and family support plays a vital role in strengthening social integration and promotes conditions that allow children to adapt to the social environment, including with the help of inclusive education.

Key words: *social adaptation, socialization, social environment, social and educational environment, inclusive education, children with special needs, family, competence.*